

AZ INDIAI BELSŐ VÁNDORLÁSOK NEMI ÉS TELEPÜLÉSI SAJÁTOSSÁGAI

KIS ZITA – BAGDY ÁBEL – KUSZINGER RÓBERT – ZAGYI NÁNDOR –
WILHELM ZOLTÁN

GENDER AND SETTLEMENT CHARACTERISTICS OF INTERNAL MIGRATION IN INDIA

Examining the processes of internal migration in India, a number of phenomena that are different from migration movements prevalent in the international space can be revealed. One of the most striking of these is the dominance of female migration, as 2.4 times more women are involved in internal migration than men. In addition to economic legalities, cultural and religious reasons play a decisive role in this. Due to the rules of patrilineality and patrilocality prevailing on the subcontinent, which are also sanctioned in a religious sense, women must move into their husband's household after marriage. This also contributes to the fact that in India the birth of a daughter is not always accompanied by undivided joy, since the family's educational investment - due to the loss of the woman's labour value after marriage - is lost and is used in her husband's family. In connection with all this, it can be seen that the number of women participating in internal migrations is inversely proportional to the increase in distance. While more than 60% of migrating women change their place of residence within a district, only 10% of them change states or union territories. For the latter, the Indian megacities and their surroundings can be an extremely attractive target area for settlement. At the same time, we have shown with our studies that the areas with a high proportion of urban population are the most attractive and also have a better population retention force, since the correlation coefficient for the ratio of female immigrants and emigrants and the ratio of the urban population of the subnational unit is 0.4.

BEVEZETÉS, CÉLKITŰZÉS

Tavaly, a Föld napjának áprilisi időpontját követően, hazánkban is jelentős médiavisszhangot kapott, hogy 2023-ban India letaszította a világ legnépesebb országainak uralkodói trónjáról az addig vitathatatlanul világszűz Kínát, és a hazai sajtóban is publikált 1,426 – máshol 1,428 – milliárdos lakosságával, megszerezte az első helyet (*GREENFO 2023, INDEX 2023, PORTFOLIO 2023* stb.). Leszámítva a sok sületlenséget, amellyel ezek a médiumok elkápráztatják olvasótáborukat, az mindenképpen figyelemre méltó, hogy felhívták a figyelmet India globális jelentőségére. Mindemellett fontos kiemelni azt a tényt, hogy ezek a cikkek az ENSZ népességbecslésén alapulnak, egyelőre hivatalos, népszámlálási adatokkal nem alátámaszthatóak. Sajnos jelen tanulmányunkat is csak a 2011-es indiai census idevágó adatait felhasználva készíthettük el, mivel frissebb, valid információ nem áll rendelkezésre, hiszen a világjárvány

miatt elhalasztották az indiai népszámlálást. Ugyanakkor a korábbi adatokat használva is levonhatóak általános érvényű következtetések a világ népessége közel egyötödének otthont adó ország migrációs sajátosságainak tekintetében. Ez a hatalmas populáció, az ország globális, társadalmi-gazdasági jelentősége, a belső- és a nemzetközi vándormozgalmakban betöltött kiemelkedő súlya kitüntetett figyelmet érdemel. 2011-re Indiában a népszámlálás során megkérdezett/felmért népesség közel egyharmada (32,8%), majdnem 400 millió ember (1. táblázat), vagyis közel az Európai Unió teljes lakossága, részt vett a belső vándormozgalmakban (költözött). Ezeknek a migrációs folyamatoknak számtalan egyedi, indiai jellegzetessége mutatkozik. Ezek közül elemzünk néhányat tanulmányunkban.

Jelen munkánkat részben a *Településföldrajzi Tanulmányok* hasábjain korábban megjelent, Indiával foglalkozó cikkeink (WILHELM *et al.* 2009, WILHELM *ET AL.* 2013, WILHELM *ET AL.* 2014) szerves folytatásának szánjuk, kiemelten pedig a hazai településföldrajzi kutatások doyenje, Csapó Tamás eddigi életműve előtti tisztelgésnéként adjuk közre.

1. MÓDSZEREK

Tanulmányunk alapját képező vizsgálataink teljes egészében szekunder módszereken nyugszanak, a releváns szakirodalom áttekintése, elemzése általános és megbízható képet mutat az ország múltbéli és jelenlegi társadalmi-gazdasági helyzetéről. Fontosabb, hogy a kiválasztott népszámlálási adatsorokból a belső vándorlási folyamatokra, az érintettek korosztályos, illetve nemi összetételére, a vándorlást kiváltó okokra és a népmozgások fő küldő- és célterületeire kaphatunk választ. Ezen népszámlálási adatokból a Microsoft Excel szoftver és az ArcGIS Pro alkalmazás segítségével készítettünk táblázatokat, diagramokat és térképeket. Ezen túl a migrációban részt vevő nők aránya és a vándorlásban érintett területek urbanizációjának mértéke közti összefüggés feltárása céljából korrelációs számítást végeztünk.

A munkánk eredményeiként szolgáló térképek, diagramok és táblázatok alapját jelentő adathalmazt az Office of the Registrar General & Census Commissioner által 2011-ben (*CENSUS INDIA 2011*) végzett népszámlálási adattáblákból válogattuk össze. A honlapon szereplő migrációs adatsorok közül kettőt használtunk fel jelen vizsgálataink során. Az adatbázis alapját a D-3-as Excel fájlok alkotják (*CENSUS INDIA 2011*). A D-3-as Excel táblázatokban a migrálókat jelenlegi körzetük / tagállamuk / szövetségi területük, az elhagyott tagállamuk / szövetségi területük, ezen térségek besorolása alapján (városi / vidéki), nemük szerint és a vándorlást motiváló indokok szerint csoportosították. A vizsgálatot kiegészítve, a D-5-ös jelzésű adattáblát is felhasználtuk, ahol a vándorlásokban résztvevőket a korcsoportjuk szerint is elkülönítették. Azonban a küldő tagállam / szövetségi terület szerinti besorolás

nem kapott helyet ezen adatbázisban, így teljes egészében nem lehet összevetni a D-3-as táblázatokban szereplő adatokkal.¹

India föderaliztikus berendezkedésű köztársaság, napjainkban 28 tagállamból és 8 szövetségi területből áll,² a D-3-as szempontú csoportosítás, ezen regionális szintű területegységenként egy-egy adatsort tartalmaz. A 2011-es népszámlálás idején ez összesen 35 egységet jelent, így a D-3-as tábla szerint összesen 35 Excel fájlt kellett feldolgoznunk és egy szűrhető adatsorba importálnunk.

Ahogy már említettük, a népszámlálási adatok a 2011-es évből származnak, ezért olyan alaptérképet használtunk, amely a körzeteket és a tagállamokat, szövetségi területeket a 2011-es határaikkal tartalmazza, hiszen azóta már több változtatás is történt India közigazgatási egységeit érintően (WILHELM 2015). A térképszerkesztést az ArcGIS Pro 3.2-es verziójával végeztük. Az elkészített Excel táblázatokat a szükséges függvények segítségével importáltuk az ArcGIS Pro által elfogadott táblázatként, majd a cenzuskódok / körzetkódok segítségével hozzákapcsoltuk az alaptérkép adatbázisához. A 640 körzet esetében szükségessé vált, hogy az Excel táblázatokban újabb oszlopként a körzetek kódját is megadjuk, azon kódokat, amelyek az alaptérkép adatbázisában a körzetekhez tartoztak. A körzetrév alapján történő összekapcsolásra azért nem volt lehetőség, mert Indián belül találhatóak olyan körzetek, amelyeknek megegyezik a nevük. A körzetkódokkal történő összekapcsolás után, elkezdődhetett az adatok ábrázolása és kiértékelése (Kis 2023).

---

¹ A táblák az alábbi adatkategóriákat tartalmazzák: D-3 = államkód, körzetkód, jelenlegi lakóhely területének neve (ország; tagállam; körzet), jelenlegi lakóhely területének típusa (rurális; városi; összes), tartózkodásának ideje (kevesebb, mint 1 év; 1-4 év között; 5-9 év között; 10 évnél több; összes), utolsó tartózkodási hely neve (állam), utolsó tartózkodási hely területének típusa (rurális; városi; összes), vándorlók száma (összesen; férfi; nő), a vándorlást kiváltó okok szintén nemek szerint bontásban (munka / foglalkoztatás; üzlet / vállalkozás; tanulás; házasság; születés utáni vándorlás; háztartással vándorlás; egyéb).

D-5 = államkód, körzetkód, jelenlegi lakóhely területének neve (ország; tagállam), jelenlegi lakóhely területének típusa (rurális; városi; összes), tartózkodásának ideje (kevesebb, mint 1 év; 1-4 év között; 5-9 év között; 10 évnél több; összes), korcsoport (összes korosztály; 0-4 év közötti; 5-9 év közötti; 10-14 év közötti; 15-19 év közötti; 20-24 év közötti; 25-29 év közötti; 30-34 év közötti; 35-39 év közötti; 40-44 év közötti; 45-49 év közötti; 50-54 év közötti; 55-59 év közötti; 60-64 év közötti; 65-69 év közötti; 70-74 év közötti; 75-79 év közötti; 80 év feletti; nincs életkor megadva), utolsó tartózkodási hely területének típusa (rurális; városi; összes), vándorlók száma (férfi; nő; összesen), a vándorlást kiváltó okok szintén nemek szerint bontásban (munka / foglalkoztatás; üzlet / vállalkozás; tanulás; házasság; születés utáni vándorlás; háztartással vándorlás; egyéb).

² A legutóbbi népszámlálás idején 28 tagállam és 7 szövetségi terület alkotta az Indiai Köztársaságot.

2. EREDMÉNYEK

A vándorlás általában szelektív, e jelenséget kutatva kor, nem és képzettség szerint is különbségeket találunk. Közismert tény, hogy a vándormozgalmakban elsősorban a juvenilis korosztályokhoz tartozó férfinépeség vesz részt (*BECSEI 2007, TÓTH 2002*). Ezzel szemben Indiában egészen más a helyzet. A belső vándorlások főszereplői a nők. A hinduk mindennapjait, így egész Dél-Ázsia társadalmi-gazdasági életét a mai napig alapvetően meghatározó Manu Törvénykönyvében csak áttételes utalásokat találunk a nők házasság utáni költözési kötelezettségére. A házasságtípusok nyolc válfajának felsorolását követően beszél a törvénykönyv arról, hogy az apa a lányát a jövődöbelijének adja³. Természetesen ez költözéssel jár a menyasszony számára, hiszen a fiúk – a patrilokalitás szabálya szerint – a szülői házban maradnak (*WILHELM – ZAGYI 2012*). További áttételes megerősítést olvashatunk a női költözési kötelezettséget illetően a nők tulajdonáról írott szabályokban is, a kötelező ajándékokat felsoroló részben, mely szerint: „ajándék, amelyet akkor kap, amikor apja házából a férje házába viszik”⁴. Ezeknél az indirekt módon fogalmazott szabályoknál egyértelműbb „a feleség soha el nem szakítható férjétől” törvénye⁵. Természetesen az indiai, illetve dél-ázsiai népesség jelentős része nem a hinduizmus híve, de sok százmillió muszlim nő is férje házába költözik a házasságkötést követően. Az indiai muszlimok esetében elmondható, hogy – bár a Korán sem tartalmaz egyértelmű szabályokat a házasságkötés utáni lakóhelyre vonatkozóan – életmódjuk idomult az Indiában szokásoshoz, társadalomszerkezetük hasonult a többségi hindu társadaloméhoz (*WILHELM 2015*).

A 2011-es indiai népszámláláson regisztrált népesség közel egyharmada érintett volt már élete során az országon belüli vándorlásokban (*1. táblázat*). Az általunk ismert és széles körben oktatott társadalomföldrajzi törvényszerűségeknek ellentmond az adatok többsége, melyek a belső vándorlások területi típusait tekintve a női részvétel dominanciáját mutatják, még az Indiában tapasztalható – szintén csak Ázsiában, kimondottan a szubkontinensen mutatkozó – férfitöbbit (*NEMES 2016, WILHELM – ZAGYI 2012*) ellenére is, mely kifejezetten meglepő, főleg a táblázat összegző sorát látva. India női népességének 47,6%-a – messze megelőzve a férfiakat – érintett az országon belüli migrációban (*1. táblázat*). Ez a világon teljesen egyedinek bizonyuló, markánsan dél-ázsiai jelenség, melynek alapvető oka, a fentebb már említett,

³ Manu Törvénykönyve 2019:80 és Mánava Dharmasásztra – Manu törvényei 2019:109-110

⁴ Manu Törvénykönyve 2019:285 és a Mánava Dharmasásztra – Manu törvényei 2019:425 fordítása alapján ez így hangzik: „amit a szülői házból a férj házába való ünnepélyes átvonuláskor kapott”.

⁵ Manu Törvénykönyve 2019:264 és Mánava Dharmasásztra – Manu törvényei 2019:398

vallási törvénykönyvekben szentesített patrilinearitás és patrilocalitás intézménye (WILHELM – ZAGYI 2012).

1. táblázat: A vándorlásban résztvevők száma nemek és a migráció típusa szerint (2011)

Table 1. Number and gender of the migrants according to the type of migration (2011)

Migráció típusa	Vándorlásokban résztvevők száma (fő)		
	Férfiak	Nők	Teljes
Körzeten belüli	61 051 079	173 865 034	234 916 113
Körzetek közötti azonos államon belül	33 966 340	76 820 816	110 787 156
Államon belüli/ Intraregionális	95 017 419	250 685 850	345 703 269
Államok közötti/ Interregionális	22 531 330	28 801 448	51 332 778
Összes belső migrációban résztvevő	117 548 749	279 487 298	397 036 047
Népességszám	623 270 258	587 584 719	1 210 854 977
Belső migrációban résztvevők aránya	18,86%	47,57%	32,79%

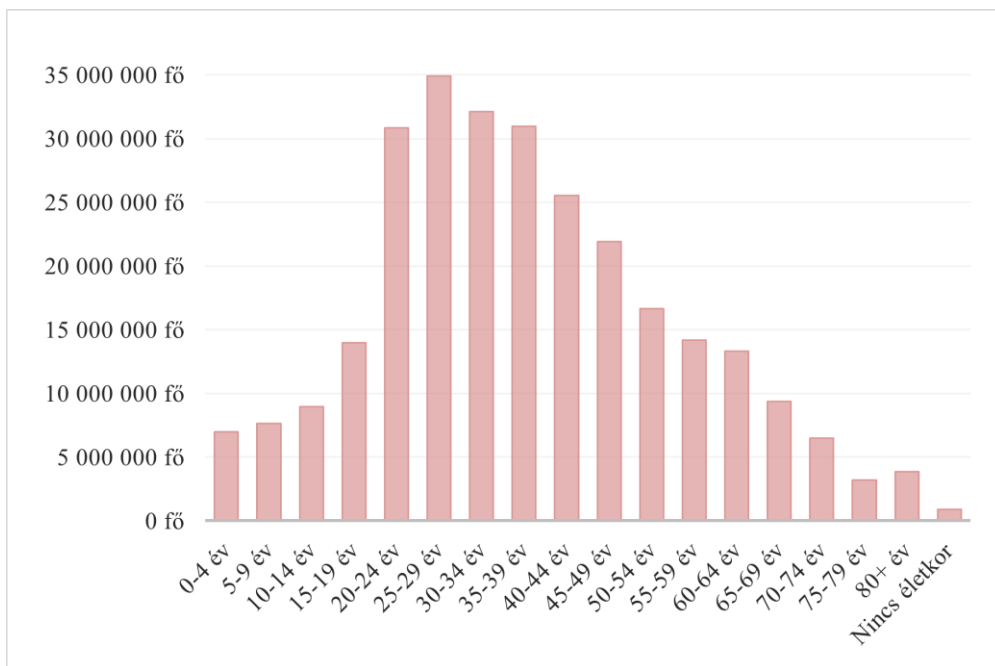
Forrás (source): KIS 2023

Az Indiában domináns női migráció térbeli megjelenése – a közigazgatási szintek határainak átlépése alapján – eltérő képet mutat a férfiakétól. A női vándorlások megoszlását tekintve szignifikáns különbséget láthatunk az intraregionális és az interregionális migrációban résztvevők számának, illetve arányának tekintetében. Az Indiában történt vándorlásokban körülbelül 280 millió nő vett részt, több, mint 60%-uk csak körzetén (district) belül változtatott lakóhelyet. Majdnem 30%-uk tagállamán belül, de más körzetbe, 10% pedig a tagállami határokat átlépve (interregionális módon) költözött. Ez utóbbi adattal gyökeresen szemben áll a férfiak interregionális mobilitási hajlandósága, hiszen közülük – az arányokat tekintve – dupla annyian vándoroltak (1. táblázat). Ezzel a példával is bizonyíthatóvá vált, hogy a nők migrációjában a földrajzi távolság kiváltképpen fontos tényezőnek számít. Arányait tekintve is sokkal kevesebb nő indul útnak, mint férfi akkor, amikor a vándorlás küldő- és célterülete közti távolság megnövekedik. A nőket a férfiaktól eltérően érintik a távolság okozta esetleges kihívások, amely nagyban befolyásolhatja a migrációs hajlandóságot. A nők gazdasági helyzete mellett figyelembe kell venni a rájuk ruházott szerepeket és státuszokat is, ezek az elvárások tágabb körben a társadalom, szűkebb körben a közvetlen család által kerülnek meghatározásra (GÖDRI 2005, KIS 2023).

Érdekes, de a nemzetközi trendektől lényegesen nem eltérő képet eredményez az indiai női vándorlás korosztályos vizsgálata (1. ábra).

1. ábra: Az indiai belső vándorlásokban résztvevő nők korosztályos megoszlása 2011-ben

Figure 1. Age distribution of women participating in internal migrations in India (2011)

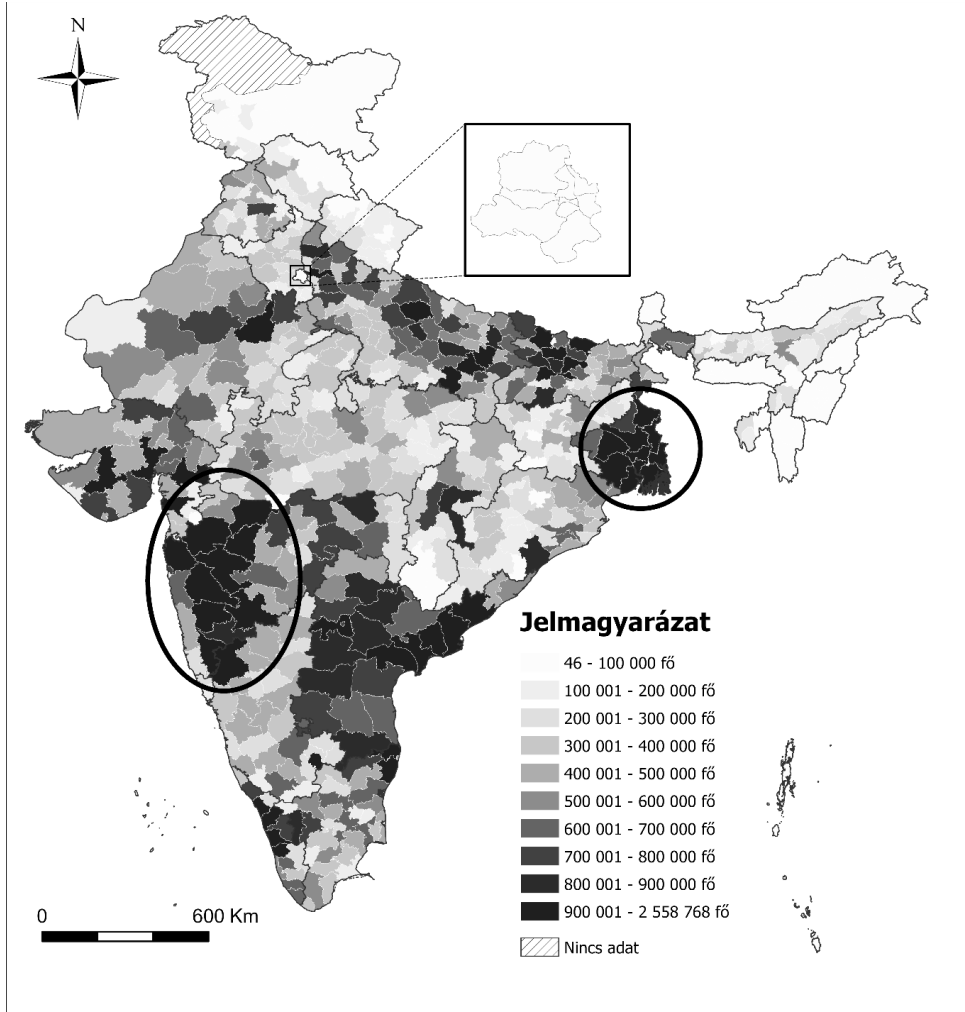

Forrás (source): a Census India 2011 adatai alapján szerk. Kis Z.

A 2011-es népszámlálás adatainak tanúsága szerint, a belső vándorlási aktivitás tekintetében az első, jelentősebb emelkedés – az indiai nők öt éves életkor-kohorszait figyelembe véve – a 15-19 éves korosztály esetében jelentkezik. Ekkor már a tanulás, a munka, de a házasságkötések miatti migráció is szerepet játszhat, de a legdinamikusabban, véleményünk szerint, egyértelműen a házasságkötések miatti költözés okán, a 20-24 évesek esetében emelkedik meg a vándorló nők lélekszáma (1. ábra). Ezt támasztja alá az a tény is, hogy Indiában az első házasság megkötésekor a nők átlagos életkora 22 év (YOUTH IN INDIA 2022). Ennek kapcsán fontos kiemelni, hogy ez az életkor – legalábbis részben – a házasságkötés hivatalos alsó korhatára fokozatos emelésének tudható be, ami a gyermekházasság tilalmáról szóló törvény 2021-ben életbe lépett módosítása óta 21 évre emelkedett (WILHELM – ZAGYI 2024).

2. ábra: A tagállamokon, illetve szövetségi területeken belül történő vándorlások száma (2011)

Figure 2. Number of migrations within member states and union territories, (2011)

Forrás (source): Kis Z. 2023

Mivel Indiában a belső vándorlások női dominanciát mutatnak, érdemes megvizsgálnunk ezek területi törvényszerűségeinek – a jelen keretek adta terjedelem miatt – egy részét.

Az Indián belül zajló női migráció elsöprő többsége körzeten, illetve tagállamon, szövetségi területen belül történik (1. táblázat), térképen megjelenítve (2. ábra) feltűnik az urbánus terek, ezeken belül is a megavárosok (főleg Kolkata és Mumbai) környékének, illetve a K-i Koromandel- és a DNY-i

Malabár-part dominanciája. A nagyvárosi körzetekbe áramló tömeg miatt a népsűrűség helyenként szinte elképzelhetetlen mértéket ölt, pl. Kolkata körzetében 24.306 fő élt km²-enként 2011-ben (*CENSUS INDIA 2011*).

Nagyon érdekes – mindamelllett, hogy a női kivándorlás az amúgy is kiemelkedően nagy népességű, belső perifériát alkotó, számtalan taszító tényezővel (push factors) rendelkező tagállamokból (pl. Bihar, Uttar Pradesh) milliós nagyságrendű – az interregionális migráció és a közigazgatási egységek városi lakosságának aránya között összefüggés (*2. táblázat*).

2. táblázat: Női vándorlási egyenleg India szubnacionális egységeiben (2011)

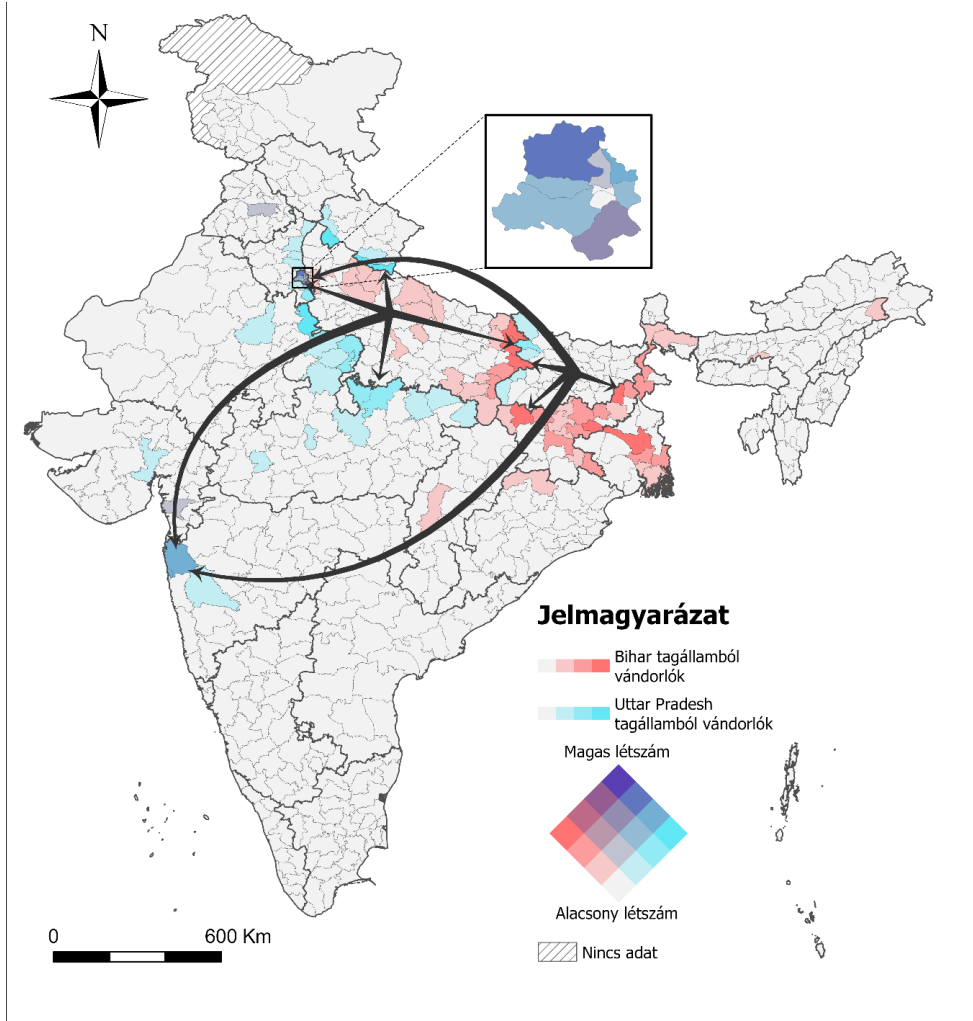
Table 2. Female migration balance in sub-national units of India, 2011

Közigazgatási egységek	Bevándorlók száma (fő)	Kivándorlók száma (fő)	Vándorlási egyenleg (fő)
Andaman & Nicobar Island	34 456	9 871	24 585
Andhra Pradesh	904 553	1 112 992	-208 439
Arunanchal Pradesh	57 607	18 466	39 141
Assam	240 544	319 609	-79 065
Bihar	901 749	3 400 167	-2 498 418
Chandigarh	286 505	127 476	159 029
Chhattisgarh	707 704	421 009	286 695
Dadra & Nagar Havelli	50 098	11 676	38 422
Daman & Diu	38 113	11 545	26 568
NCT of Delhi	2 971 485	896 665	2 074 820
Goa	118 033	56 833	61 200
Gujarat	1 622 797	835 269	787 528
Haryana	2 132 729	1 520 312	612 417
Himachal Pradesh	203 557	282 311	-78 754
Jammu & Kashmir	81 164	136 169	-55 005
Jharkhand	1 377 595	1 080 961	296 634
Karnataka	1 621 626	1 419 378	202 248
Kerala	289 733	648 921	-359 188
Lakshadweep	1 528	4 548	-3 020
Madhya Pradesh	1 792 256	1 889 011	-96 755
Maharashtra	3 938 763	1 752 824	2 185 939
Manipur	9 934	35 747	-25 813
Meghalaya	50 994	38 013	12 981
Mizoram	16 343	14 703	1 640
Nagaland	43 848	23 293	20 555
Odisha	495 085	634 717	-139 632
Puducherry	187 974	152 869	35 105
Punjab	1 294 776	1 022 053	272 723
Rajasthan	1 742 097	2 131 187	-389 090
Sikkim	27 643	12 368	15 275
Tamil Nadu	856 190	987 041	-130 851
Tripura	44 261	43 539	722
Uttar Pradesh	2 785 960	5 792 579	-3 006 619
Uttarakhand	669 866	564 762	105 104
West Bengal	1 203 882	1 392 564	-188 682

Forrás (source): *Census India 2011*

3. ábra: Bihar, illetve Uttar Pradesh tagállamokból történő kivándorlások célterületei (2011)

Figure 3. Destinations of the female emigration from Bihar and Uttar Pradesh, (2011)

Forrás (source): Kis Z. 2023

Megvizsgálva a 2. táblázatban feltüntetett szubnacionális egységek esetében a be- és kivándorló nők számarányát, majd ezen hányadosokat korreláltatva az adott tagállam, vagy szövetségi terület városi lakosságának arányával, a korrelációs együttható 0,4 lesz. Általában ezt a számot a biztos, de gyenge kapcsolat, illetve a közepes korreláció, és jelentős kapcsolat határszámának tekintjük. Ez alapján kijelenthető, hogy a hatszázezer falu országában, a rurális dominanciájú Indiában is ma már a városi terek rendelkeznek

népességmegtartó, illetve -vonzó erővel (WILHELM – ZAGYI 2018, ZAGYI ET AL. 2021), vagyis minél urbanizáltabb egy indiai tagállam, annál inkább képes megtartani női népességét, valamint annál vonzóbb a vándorló női populáció szemében.

A jelentős női vándorlási veszteséggel rendelkező (közel hazánk teljes lakosságával megegyező) Bihar és Uttar Pradesh esetében a tagállamokból történő kivándorlás célterületei kettős képet mutatnak. Jelen van a lehető legkisebb interregionális távolság bejárására való (tradicionális) törekvés, főleg a házasságkötéseket követő vándorlások tartozhatnak ide, valamint a vonzó megavárosokba, illetve közvetlen környezetükbe történő modern, jelentős távolságot legyőző elvándorlás (3. ábra). Utóbbi esetében már a tanulás és a munkavállalás dominálhat.

ÖSSZEGRZÉS

Megvizsgálva az indiai belső migráció folyamatait, számos, a nemzetközi térben érvényesülő vándormozgalmaktól eltérő jelenség tárható fel. Ezek egyik legszembevetőbbje a női migráció dominanciája, hiszen 2,4-szer több nő érintett a belső vándorlásban, mint férfi. Ebben – a gazdasági törvényszerűségek mellett – kulturális és vallási okok játszanak döntő szerepet. A szubkontinensen érvényesülő – vallási értelemben is szentesített – patrilinearitás és patrilokalitás szabályai miatt a házasságkötést követően a nőknek férjük háztartásába kell költözni. Ez is hozzájárul ahhoz, hogy Indiában nem mindig kíséri osztatlan öröm a leányszületeket, hiszen a család nevelési befektetése – a nő munkaerejének házasodását követő elvesztése okán – elvész és férjének familiájában hasznosul. Mindezzel összefüggésben látható, hogy a belső vándorlásokban részt vevő nők száma a távolság növekedésével fordítottan arányos. Míg körzeten belül változtat lakóhelyet a migráló nők több, mint 60%-a, tagállamot már csak 10%-uk vált. Ez utóbbiak számára az indiai megavárosok és környezetük jelenthet kiemelkedően csábító letelepedési célterületet. Vizsgálatainkkal ugyanakkor kimutattuk, hogy a magas városi lakosságárányal bíró térségek a legvonzóbbak, illetve jobb népességmegtartó erővel is rendelkeznek, hiszen a be- és kivándorló nők számaránya és a szubnacionális egység városi lakosságának aránya esetében a korrelációs együttható 0,4.

IRODALOMJEGYZÉK

BECSEI J. (2007): Népeségföldrajz. Ipsilon Kiadó Kft. Békéscsaba. 318 p.

CENSUS INDIA (2011): <<http://www.censusindia.gov.in/>> Letöltve: 2022. 03. 11.

GÖDRI I. (2005): Nők és férfiak a migrációs folyamat különböző szakaszaiban. A magyarországi bevándorlás a nemek perspektívájából. In: Nagy I. –

- Pongrácz T. – Tóth I. G. szerk.: Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről, Budapest: TÁRKI, Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium, pp. 149–164
- GREENFO** (2023): Már India a Föld legnépesebb országa <<https://greenfo.hu/hir/mar-india-a-fold-legnepesebb-orszaga/>> Letöltve: 2023. 04. 22.
- INDEX** (2023): India lett a világ legnépesebb országa <<https://index.hu/kulfold/2023/04/24/nepessegnovekedes-india-kina-enz-fold-nepessege/>> Letöltve: 2023. 04. 24.
- KIS Z.** (2023): Népmozgalmi vizsgálatok Indiában – A nők szerepe az indiai belső vándorlásokban. OTDK dolgozat, PTE TTK FFI, Pécs, 40 p.
- MÁNAVA DHARMASÁSZTRA – MANU TÖRVÉNYEI** (2019) Fordította: Németh Orsolya. Édesvíz Kiadó Kft., Budapest
- MANU TÖRVÉNYKÖNYVE** (2019) Fordította: Borbély Judit Bernadett. L'Harmattan, Budapest
- PORTFOLIO** (2023): Már India a világ legnépesebb országa, de Kína még mindig első a munkaerő nagysága terén <<https://www.portfolio.hu/gazdasag/20230831/mar-india-a-vilag-legnepesebb-orszaga-de-kina-meg-mindig-első-a-munkaero-nagysaga-teren-636575>> Letöltve: 2023. 08. 01.
- TÓTH J.** szerk. (2002): Általános társadalomföldrajz I. Dialóg-Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 484 p.
- WILHELM Z.** (2015): India regionális földrajza. Publikon Kiadó, Pécs, 520 p.
- WILHELM Z. – BENOVCIS G. – DÉRI I.** (2009): Az indiai közép- és nagyvárosok településföldrajza. In: Csapó T. – Kocsis Zs. szerk. V. Településföldrajzi Konferencia, Savaria University Press, Szombathely, pp. 116-130.
- WILHELM Z. – DÉRI I. – SZILÁGYI S. – NEMES V. – ZAGYI N.** (2013): Urbanizáció Indiában a 2001-es, valamint a 2011-es népszámlálás előzetes eredményeinek tükrében. In: Településföldrajzi Tanulmányok 2:1, pp. 60-74.
- WILHELM Z. – ZAGYI N.** (2012): Mit ér a lány, ha Indiai? – nemi arányok alakulásának vizsgálata Indiában. In: Nyári D. szerk.: Kockázat – Konfliktus – Kihívás. A VI. Magyar Földrajzi Konferencia Tanulmánykötete. SZTE TTIK, Szeged, pp. 1037-1053.
- WILHELM Z. – ZAGYI N.** (2018): Történeti és jelenkori urbanizációs folyamatok Indiában. In: Pap N. – Szalai G. (szerk.) Táj geográfus ecsettel. Pécsi Tudományegyetem Természettudományi Kar, Pécs, pp. 119-143.
- WILHELM Z. – ZAGYI N.** (2024): A legbecsesebbtől a legkiszolgáltattabbig: gyermeksorsok Indiában. Kézirat, megjelenés előtt. Gondolat Kiadó, Budapest.

- WILHELM Z. – ZAGYI N. – NEMES V. – KISS K.** (2014): A gyermekkori nemi arányok alakulásának területi összefüggései Indiában a 2011-es népszámlálás tükrében. In: Településföldrajzi Tanulmányok 3:1, pp. 139-149.
- YOUTH IN INDIA** (2022) Social Statistics Division, National Statistical Office, Government of India, New Delhi, 170 p.
- ZAGYI N. – KUSZINGER R. – WILHELM Z.** (2021): Characteristic features of recent urbanisation in India in the light of the divergent development paths of metropolises. *Regional Statistics* 11 (3): pp. 60-94. DOI: 10.15196/RS110301